

Στάσεις των Ρομ απέναντι στη ρομανική και απέναντι στην ελληνική γλώσσα

Πασιά Αναστασία, Απόφοιτη Τμήματος Ιταλικής Γλώσσας και Φιλολογίας του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης. Κάτοχος Μ.Δ.Ε.

Abstract

In the present paper I will focus my interest on the attitudes that Rom (gypsies) seem to have towards not only their traditional language (Romany or Roma) but also towards Greek language. The research was conducted taking into consideration the generally accepted fact that all people have certain feelings about their own language or the languages of others. Attitudes are a part of linguistic culture and since language policy is often rooted in linguistic culture, attitudes cannot be ignored.

The type of research that was used is the statistical-descriptive. The subjects of the present research are members of a gipsy community, which are regarded as a minority group in Greece. The instrument which was used for the data collection is a questionnaire for guided interview designed for the investigation of attitudes.

1. Εισαγωγή

Οι στάσεις, οι οποίες, αρχικά, βασίζονται σε ελάχιστη ή ακόμη και ανύπαρκτη γνώση για το αντικείμενο για το οποίο εξ αρχής αναπτύσσονται, μπορεί να επηρεάσουν την πρόσληψη γνώσης και τον σχηματισμό συγκεκριμένων αντιλήψεων, που μπορούν εν τέλει να γεμίσουν το προϋπάρχον κενό γνώσης (Pratkanis and Greenwald, 1989).

Και η εκμάθηση λοιπόν μιας δεύτερης/ ξένης γλώσσας συνδέεται, πέρα από άλλους ποικίλους παράγοντες, και με τις στάσεις, και πιο συγκεκριμένα τις στάσεις μιας κοινωνικής ομάδας ή ενός μεμονωμένου ατόμου απέναντι στον ξένο λαό και πολιτισμό. Για παράδειγμα, τα αισθήματα φιλίας, συμπάθειας και σεβασμού προς τον ξένο λαό, σε συνδυασμό με χρόνια γειτνίασης και κοινού ή παράλληλου ιστορικού παρελθόντος συχνά δημιουργούν ένα γενικότερο κλίμα εύνοιας και μία στάση ιδιαίτερα θετική προς την εκμάθηση της συγκεκριμένης ξένης γλώσσας (Freddi, 1999:73).

2. Στάσεις και γλωσσική ιδεολογία^[1]

Οι στάσεις των ομιλητών απέναντι στη γλώσσα/ γλώσσες τους ή απέναντι σε γλώσσες άλλων κοινοτήτων είναι ένα κεφαλαιώδες θέμα της κοινωνιογλωσσολογίας. Η μελέτη των γλωσσικών στάσεων, την τελευταία δεκαετία, εντάσσεται στο πεδίο έρευνας που ονομάζεται γλωσσική ιδεολογία, δηλαδή το σύνολο των στάσεων και απόψεων που μία κοινότητα έχει για τη γλώσσα. Όμως οι στάσεις απέναντι στη γλώσσα, ως πεδίο κοινωνιογλωσσικής έρευνας, εκτείνονται και πέραν της γλωσσικής ιδεολογίας, όπως αυτή γίνεται αντιληπτή την τελευταία δεκαετία Έτσι, μέλη κοινοτήτων που μιλούν μία γλώσσα, συχνά λόγω του ηγεμονικού ρόλου του σχολείου και άλλων κρατικών μηχανισμών, ωθούνται στο να ντρέπονται για τη γλώσσα τους και υιοθετούν την άποψη της υποτιθέμενης υπεροχής μιας σπάνιας ποικιλίας που συνυπάρχει σε σχέση κυριαρχίας με την τοπική γλώσσα ή διάλεκτο (Weinreich [1953] 1974). «Αν ακούς αρκετά συχνά από πλούσιους και ισχυρούς ανθρώπους, πιο ανεπτυγμένους τεχνολογικά από σένα, ότι η γλώσσα σου είναι κατώτερη και ξεπερασμένη, μπορεί τελικά να τους πιστέψεις και να αρχίσεις να σκέφτεσαι και εσύ με τον ίδιο τρόπο. Αν επίσης βλέπεις ότι οι άνθρωποι που μιλούν τη δική σου γλώσσα αντιμετωπίζονται αρνητικά και γίνονται θύματα διακρίσεων, θα αποτελέσει και αυτό έναν ισχυρό ανασταλτικό παράγοντα για τη χρήση της» (Trudgill, P. [1974] 1995). Παρατηρούμε λοιπόν πως οι ηγεμονικοί μηχανισμοί μπορούν να διαμορφώσουν αρνητικές στάσεις των ομιλητών απέναντι στη μειονοτική γλώσσα τους ή, αντιθέτως, αρνητικές στάσεις απέναντι στην κυρίαρχη γλώσσα, γεγονός που μπορεί να αποτελέσει εμπόδιο για την εκμάθησή της.

3. Μεθοδολογία της έρευνας

3.1 Διατύπωση ερευνητικού στόχου

Η παρούσα έρευνα καταρχάς βασίζεται στη γενική αποδοχή πως όλοι οι ομιλητές αναπτύσσουν στάσεις (θετικές ή αρνητικές) απέναντι σε μια γλώσσα. Στόχος λοιπόν της έρευνας αυτής είναι η καταγραφή των στάσεων μίας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας- αυτής των Ρομ- τόσο απέναντι στη γλώσσα στους- τη ρομανική- όσο και απέναντι στην ελληνική.

3.2 Τυπολογία της έρευνας- Μέθοδος και όργανο συλλογής δεδομένων- Δείγμα

Ο τύπος της επιστημονικής έρευνας που επιλέχθηκε για την επίτευξη των παραπάνω στόχων είναι η περιγραφική- στατιστική έρευνα. Όπως αναφέρει ο Τσοπάνογλου (2000:27), «η περιγραφική έρευνα, σε αντίθεση με την ερμηνευτική, περιορίζεται σε περιγραφή ενός φαινομένου και όχι στην ερμηνεία του». Έτσι λοιπόν, κατά την παρούσα έρευνα θα καταγραφούν και θα περιγραφούν οι στάσεις των Ρομ απέναντι στην ρομανική και την ελληνική γλώσσα. Η μέθοδος, ή αλλιώς η τεχνική συλλογής δεδομένων, προσδιορίζεται από δύο βασικά κριτήρια διαφοροποίησης της πληροφορίας: βασίστηκε σε πληροφορίες που α) προκλήθηκαν (μέσω του οργάνου συλλογής δεδομένων που θα περιγραφεί παρακάτω) και β) είναι κωδικοποιημένες (με μορφή απαντήσεων).

Το όργανο που σχεδιάστηκε για τη συλλογή των δεδομένων είναι ένα έντυπο δομημένης συνέντευξης με είκοσι ερωτήσεις, δεκαεπτά κλειστού και τρεις ανοιχτού τύπου. Η επιλογή του συγκεκριμένου αυτού οργάνου βασίστηκε στους ακόλουθους λόγους:

α. Η συλλογή των δεδομένων δεν θα μπορούσε να γίνει μέσω ερωματολογίου απευθείας συμπλήρωσης, καθώς υπήρχε το ενδεχόμενο πολλά από τα υποκείμενα να μην είναι σε θέση να το συμπληρώσουν (λόγω αναλφαβητισμού)

β. Θεωρήθηκε πως η δομημένη συνέντευξη θα μπορούσε να δώσει πιο αντικειμενικά αποτελέσματα, καθώς ο ερευνητής θα είχε την δυνατότητα να μελετήσει, πέρα από τις απαντήσεις, και τα εξωγλωσσικά στοιχεία, και να τα καταγράψει όπου αυτό κρίνονταν αναγκαίο

Η έρευνα επιλέχθηκε να γίνει επί δείγματος γιατί ήταν εξ αρχής πολύ δύσκολη έως αδύνατη η πρόσβαση σε όλα τα υποκείμενα του πληθυσμού. Ο αριθμός των υποκειμένων που αποτέλεσαν το δείγμα της έρευνας ήταν είκοσι (δέκα άντρες και δέκα γυναίκες) και επρόκειτο για δείγμα διαθεσιμότητας.

4. Καταγραφή δεδομένων

4.1 Στάσεις απέναντι στη γλώσσα Ρομ

Μία πρώτη εικόνα για τη στάση των Ρομ απέναντι στη γλώσσα τους προκύπτει από την συχνότητα που οι ίδιοι δήλωσαν πως τη χρησιμοποιούν. Το 40% φαίνεται πως χρησιμοποιεί τη Ρομ «συνέχεια», το 45% «πολύ συχνά», ενώ μόλις το 15% δήλωσε πως τη χρησιμοποιεί μόνο «αρκετά». Οι απαντήσεις «ελάχιστα» και «καθόλου» δεν επιλέχθηκαν από κανένα υποκείμενο.

Όταν τα υποκείμενα ρωτήθηκαν πόσο καλά θα ήθελαν να γνωρίζουν τη ρομανική, η συντριπτική πλειοψηφία, δηλαδή το 50%, δήλωσε πως θα ήθελε να την ξέρει «άριστα», το 25% «πολύ καλά», το 15% «καλά», ενώ μόλις το 5% δήλωσε πως θα αρκούσαν στην «ελάχιστη» γνώση της.

Μία ερώτηση που δείχνει ξεκάθαρα την στάση της συγκεκριμένης ομάδας απέναντι στην ρομανική γλώσσα είναι εκείνη που τους ζητά να δηλώσουν αν θεωρούν πως όλοι οι Ρομ θα έπρεπε να γνωρίζουν τη γλώσσα αυτή. Το 85% δήλωσε πως «ναι», ενώ μόλις το 15% πως κάτι τέτοιο δεν είναι απαραίτητο και πως με το πέρασμα του χρόνου και με τα νέα δεδομένα η κατάσταση θα έπρεπε να αλλάξει.

Η γενικότερη στάση των Ρομ απέναντι στην γλώσσα τους προκύπτει και από το αν το ποσοστό του πληθυσμού που μιλάει τη ρομανική φαίνεται πως, με το πέρασμα του χρόνου, παραμένει στάσιμο, μειώνεται ή αντίθετα αυξάνεται. Από τις απαντήσεις που δόθηκαν προκύπτει πως, κατά την άποψη πάντα των ερωτηθέντων, σήμερα ομιλούν τη ρομανική σχεδόν τόσοι όσοι τη μιλούσαν και στο παρελθόν. Την άποψη αυτή υποστήριξε το 45%. Το 30% υποστήριξε πως οι Ρομ που ομιλούν σήμερα τη γλώσσα τους είναι λιγότεροι από ότι παρελθόν ενώ την αντίθετη ακριβώς άποψη εξέφρασε το 25%.

Όσον αφορά στην άποψη των Ρομ για τη γλώσσα τους, το 35% υποστήριξε πως είναι μία «πολύ όμορφη» γλώσσα, που τους αρέσει να την ακούν, το 30% την χαρακτήρισε «πάρα πολύ όμορφη», το 25% «αρκετά όμορφη», το 5% «λίγο όμορφη» ενώ κανείς δεν της απέδωσε το χαρακτηρισμό «καθόλου όμορφη» γλώσσα.

Σημαντικό είναι επίσης το γεγονός ότι το 60% και το 25% δήλωσε πως είναι καλό να χρησιμοποιούν «πάρα πολύ» ή «πολύ» αντίστοιχα τη ρομανική στο σπίτι. Η απάντηση «αρκετά» δόθηκε μόνο από το 15% των υποκειμένων ενώ η απάντηση «καθόλου» μόλις από το 5%.

Ακριβώς τα αντίθετα αποτελέσματα έδωσε η επεξεργασία των απαντήσεων σχετικά με το κατά πόσο θεωρούν καλό και όμορφο να χρησιμοποιούν τη ρομανική στη δουλειά και σε δημόσιους χώρους. Το 40% δήλωσε πως κάτι τέτοιο δεν τους βρίσκει σύμφωνους, το 40% υποστήριξε πως κάτι τέτοιο θα έπρεπε να συμβαίνει μόνο σε ιδιάζουσες περιπτώσεις, το 10% δήλωσε πως αυτό δεν είναι άσχημο να συμβαίνει ενώ μόλις το 5% βρήκε πως κάτι τέτοιο θα ήταν πολύ καλό.

Στην ερώτηση του αν σέβονται λιγότερο, περισσότερο ή αντιμετωπίζουν ουδέτερα τα άτομα που ομιλούν την ρομανική σε πολύ καλό επίπεδο- όσο αυτό μπορεί να θεωρηθεί αντικειμενικό, καθώς μιλάμε για μία γλώσσα που δεν έχει απόλυτα καταγραφεί- το 55% δήλωσε πως κάτι τέτοιο τους βρίσκει αδιάφορους, το 30% πως αντιμετωπίζει το άτομο αυτό με περισσότερο σεβασμό ενώ αντίθετα το 15% δήλωσε πως κάτι τέτοιο όχι απλά δεν το εκτιμούν αλλά τους κάνει να κρίνουν αρνητικά τον ομιλητή.

Τέλος, όσον αφορά στη χρήση της γλώσσας τους μπροστά σε άλλους που δεν τη γνωρίζουν, η συντριπτική πλειοψηφία-70%- υποστήριξε πως κάτι τέτοιο δεν είναι σωστό ενώ το 30% υποστήριξε πως δεν το βρίσκει λάθος.

Όταν ρωτήθηκαν που θα τους χρησιμεύσει η ρομανική γλώσσα, οι μισοί δήλωσαν πως θα τους βοηθήσει να διατηρήσουν τον πολιτισμό και την κουλτούρα των προγόνων τους ενώ οι άλλοι μισοί πως απλά τους εξυπηρετεί στην εντός οικισμού επικοινωνία και συνεννόηση.

4.2 Στάσεις απέναντι στην ελληνική

Όπως και στην προηγούμενη περίπτωση, έτσι και εδώ, μία πρώτη εικόνα σχετικά με τη στάση των Ρομ- αυτή τη φορά όμως απέναντι στην ελληνική- επιχειρήσαμε να σχηματίσουμε μέσα από τις απαντήσεις που οι τελευταίοι έδωσαν σχετικά με το πόσο συχνά ή όχι χρησιμοποιούν την ελληνική γλώσσα. Η πλειοψηφία, δηλαδή το 45%, δήλωσε πως χρησιμοποιεί την ελληνική «αρκετά συχνά», το 35% «πολύ συχνά», το 15% «συνέχεια» ενώ μόνο το 5% απάντησε πως δεν χρησιμοποιεί την ελληνική παρά μόνο «ελάχιστα».

Στην ερώτηση πόσο καλά θα ήθελαν να μάθουν την ελληνική γλώσσα φαίνεται πως μακράν το υψηλότερο ποσοστό-το 55%- συγκέντρωσε η απάντηση «πολύ καλά» ενώ η αμέσως επόμενη πιο δημοφιλής απάντηση φαίνεται πως είναι το «άριστα» που συγκέντρωσε το 30%. Η απάντηση «καλά» συγκέντρωσε ένα ποσοστό της τάξεως του 10% ενώ μόλις 5% συγκέντρωσε η απάντηση «λίγο».

Μία ακόμη ερώτηση που δίνει σαφή εικόνα περί της στάσης των Ρομ απέναντι στην ελληνική είναι εκείνη που τους καλεί να απαντήσουν σχετικά με το αν θα έπρεπε όλοι οι Ρομ να μάθουν την ελληνική γλώσσα.. Όλοι, δηλαδή το 100% των υποκειμένων, απάντησαν πως η εκμάθηση της ελληνικής είναι αναγκαία και σημαντική.

Επιπλέον, ενδιαφέροντα είναι και τα αποτελέσματα που προέκυψαν όταν ζητήθηκε από τα υποκείμενα να μιλήσουν για την πιθανή αύξηση ή μη, με το πέρασμα του χρόνου, του αριθμού των ομιλητών της ελληνικής. Το 85% δήλωσε πως σήμερα μιλούν την ελληνική γλώσσα σαφώς περισσότεροι από ότι στο παρελθόν. Μόνο το 10% δήλωσε πως σήμερα μιλούν την ελληνική όσοι τη μιλούσαν και στο παρελθόν, ενώ μόλις το 5% υποστήριξε πως είναι αρκετά λιγότεροι σήμερα αυτοί που μιλούν την ελληνική συγκριτικά με παλαιότερα χρόνια.

Σχετικά με το κατά πόσο τους αρέσει να ακούν την ελληνική γλώσσα, το 65% δήλωσε πως βρίσκουν την ελληνική «πολύ όμορφη» γλώσσα, η αμέσως επόμενη σε συχνότητα απάντηση-σε ποσοστό 30% ήταν εκείνη που χαρακτηρίζει την ελληνική «πάρα πολύ όμορφη», ενώ μόλις το 5% την χαρακτήρισε «λίγο όμορφη».

Για το αν οι Ρομ θα έπρεπε να μιλούν την ελληνική στο σπίτι οι απόψεις ποικίλουν. Το 35% δήλωσε πως θα έπρεπε να τη χρησιμοποιούν «αρκετά», το 30% «πολύ», το 20% «λίγο», το 10% «πάρα πολύ» ενώ το 5% υποστήριξε πως δεν πρέπει να χρησιμοποιούν «καθόλου» την ελληνική εντός σπιτιού.

Αντίθετα, φαίνεται πως πιο ξεκάθαρες είναι οι απαντήσεις που αφορούν στη χρήση της ελληνικής σε δημόσιους χώρους και στη δουλειά. Η συντριπτική πλειοψηφία, δηλαδή το 70%, δήλωσε πως η ελληνική πρέπει να χρησιμοποιείται κατά κόρον στα συγκεκριμένα περιβάλλοντα, το 20% «πολύ», ενώ το 10% «αρκετά». Κανένας δεν δήλωσε πως θα έπρεπε να χρησιμοποιούν την ελληνική «λίγο» ή «καθόλου».

Σχετικά με το κατά πόσο η άπταιστη ομιλία της ελληνικής επηρεάζει την άποψη και κρίση τους για αυτόν που την ομιλεί, το 70% δήλωσε πως σέβονται περισσότερο κάποιον που ομιλεί άριστα την ελληνική ενώ το 30% δήλωσε πως αυτό δεν τους ενδιαφέρει και δεν τους επηρεάζει καθόλου. Κανείς όμως δεν θεώρησε αρνητική την άριστη γνώση και χρήση της ελληνικής (γεγονός που είδαμε να συμβαίνει στην περίπτωση της ρομανικής).

Επιπλέον, όταν ερωτήθηκαν κατά πόσο είναι σωστό να χρησιμοποιούν την ελληνική μπροστά σε κάποιον που την γνωρίζει ελάχιστα ή και καθόλου, δήλωσαν σε ποσοστό 75% πως είναι σωστό (υποστηρίζοντας πως όποιος δεν τη γνωρίζει πρέπει να την μάθει) ενώ το 25% δήλωσε πως κάτι τέτοιο δεν το θεωρεί σωστό.

Τέλος, όταν ρωτήθηκαν που θα τους χρησιμεύσει η ελληνική γλώσσα, οι απαντήσεις που έδωσαν, με σειρά προτεραιότητας, ήταν:

A. Θα με διευκολύνει στη δουλειά

B. Θα με διευκολύνει στην επικοινωνία με τους εκτός οικισμού γενικότερα-Υπηρεσίες

Γ. Θα ανεβάσει το κύρος μου- Θα με αντιμετωπίζουν καλύτερα

Δ. Θα με διευκολύνει στην κατανόηση τηλεοπτικών εκπομπών- κυρίως πολιτικού περιεχομένου- και κειμένων πχ. εφημερίδων και περιοδικών

5. Συνολική εικόνα των στάσεων των Ρομ απέναντι στις δύο γλώσσες- σύγκριση

Μετά την ποσοτική ανάλυση των δεδομένων, θα προχωρήσουμε και στην ποιοτική, όπου θα δούμε συνολικά τις στάσεις των Ρομ απέναντι τόσο στην γλώσσα τους- τη ρομανική- όσο και στην ελληνική, προχωρώντας ταυτόχρονα σε μεταξύ τους σύγκριση.

Από τις απαντήσεις που δόθηκαν φαίνεται πως οι Ρομ μιλούν πολύ συχνά την ρομανική και λιγότερο την ελληνική, ωστόσο η πλειοψηφία τους αποδίδει το γεγονός αυτό όχι στην συνειδητή επιλογή αλλά στην ανάγκη για επικοινωνία εντός οικισμού που, λόγω έλλειψης καλής γνώσης της ελληνικής, γίνεται πιο εύκολα μέσω της δικής τους γλώσσας. Το γεγονός ότι, παρόλο που δεν γνωρίζουν την ελληνική σε πολύ καλό επίπεδο, την χρησιμοποιούν ωστόσο αρκετά, ακόμη και στην εντός οικισμού επικοινωνία, αποτελεί ένα πρώτο στοιχείο που αποδεικνύει πως, παρόλη την επικράτηση της επίσημης γλώσσας τους, έχουν μία αρκετά θετική στάση απέναντι στην ελληνική γλώσσα.

Όσον αφορά στο επίπεδο γνώσης των δύο γλωσσών, τα υποκείμενα στην πλειοψηφία τους φαίνεται πως θα ήθελαν να γνωρίζουν άριστα την ρομανική και πολύ καλά την

ελληνική. Και αυτό το δεδομένο αποδεικνύει αφενός την υπεροχή της ρομανικής γλώσσας αλλά και την πολύ θετική στάση τους απέναντι στην ελληνική.

Ωστόσο, η θετική τους στάση απέναντι και στις δύο γλώσσες διαφαίνεται ακόμη πιο ξεκάθαρα από το γεγονός ότι, ενώ στην απόλυτη πλειοψηφία τους- δηλαδή το 100%- υποστηρίζουν πως όλοι οι Ρομ θα έπρεπε να γνωρίζουν την ελληνική, όσον αφορά στη ρομανική, υπήρξε ένα ποσοστό που υποστήριξε πως δεν είναι απαραίτητο να μαθαίνεται από όλους τους Ρομ. Αξιοσημείωτο είναι μάλιστα το γεγονός πως οι απαντήσεις αυτές δόθηκαν από υποκείμενα άνω των 26 ετών που μάλιστα δηλώνουν αναλφάβητοι.

Η γενικότερη τάση των Ρομ να διατηρήσουν την ρομανική και να κάνουν, παράλληλα, πιο συχνή χρήση της ελληνικής- γεγονός που ουσιαστικά σκιαγραφεί και τη στάση τους απέναντι στις δύο γλώσσες- προκύπτει από τις μαρτυρίες τους για τον αριθμό των χρηστών της ρομανικής και της ελληνικής αντίστοιχα, με το πέρασμα των χρόνων. Στο σημείο αυτό λοιπόν προκύπτει πως, ενώ η ρομανική κατά βάση ομιλείται από τον ίδιο περίπου αριθμό ατόμων, όπως και στο παρελθόν, η ελληνική κερδίζει έδαφος, καθώς φαίνεται να χρησιμοποιείται από ολοένα και περισσότερους, σε σχέση με ότι συνέβαινε στο παρελθόν. Αυτό το δεδομένο από τη μία δείχνει πως η ρομανική δεν τείνει να σβήσει με το πέρασμα του χρόνου, αλλά από και από την άλλη πως η ελληνική αποτελεί ολοένα και περισσότερο κομμάτι της γλωσσικής πραγματικότητας της ρομανικής κοινότητας.

Πέρα όμως από τις ερωτήσεις που αφορούν στην συχνότητα χρήσης των δύο γλωσσών, στο επιθυμητό επίπεδο γλωσσομάθειάς τους και στο αν θα έπρεπε να μαθαίνονται από όλους, ένα ακόμη σημαντικό στοιχείο για τις στάσεις της συγκεκριμένης ομάδας απέναντι στην ρομανική και στην ελληνική προκύπτει από τις απόψεις τους σχετικά με το αν τις θεωρούν όμορφες γλώσσες και αν τους είναι ευχάριστο να τις ακούν και να τις μιλούν. Εδώ πια σαφές προβάδισμα στις προτιμήσεις των Ρομ φαίνεται να έχει η ελληνική, καθώς τα περισσότερα υποκείμενα την χαρακτηρίζουν ως μία πολύ όμορφη και ευχάριστη γλώσσα. Από την άλλη, όσον αφορά στη ρομανική οι απαντήσεις μοιράζονται σχεδόν ισόποσα στο «αρκετά», «πολύ» και «πάρα πολύ». Φαίνεται λοιπόν πως παρόλο που χρησιμοποιούν περισσότερο τη ρομανική και παρόλο που οι γνώσεις τους αναφορικά με την ελληνική είναι ελλιπείς, ωστόσο θεωρούν την τελευταία πιο όμορφη και πιο ευχάριστη γλώσσα.

Παρόλη τη θετική στάση που οι Ρομ φαίνεται να έχουν απέναντι στην ελληνική, όπως άλλωστε διαφαίνεται κι από τα παραπάνω, η γλώσσα που προτιμούν να χρησιμοποιούν στο σπίτι είναι η ρομανική, κάτι που υποστήριζαν περισσότεροι από τους μισούς ερωτηθέντες. Οι απόψεις δε για τη χρήση της ελληνικής εντός σπιτιού φαίνεται να δίστανται και να μοιράζονται μεταξύ των ακραίων περιπτώσεων της «ελάχιστης» και της «συνεχούς» χρήσης. Οι ίδιοι απέδωσαν το γεγονός αυτό στο ότι το σπίτι και ο οικισμός είναι οι μοναδικοί χώροι όπου μπορούν να μιλήσουν την γλώσσα τους και να γίνουν κατανοητοί. Έτσι, παρόλο που θα τους άρεσε να χρησιμοποιούν αρκετά και την ελληνική, πιστεύουν πως αν θέλουν να μη χαθεί η παραδοσιακή τους γλώσσα, πρέπει τουλάχιστον να τη χρησιμοποιούν εντός σπιτιού και οικισμού.

Πιο ξεκάθαρες φαίνεται να είναι οι απαντήσεις που αφορούν στη χρήση των δύο γλωσσών σε δημόσιους χώρους και στη δουλειά. Η πλειοψηφία υποστηρίζει πως η ρομανική δεν θα έπρεπε να χρησιμοποιείται εκτός οικισμού, ενώ, από την άλλη, δίνει προτεραιότητα στην ελληνική καθώς υποστηρίζει πως είναι αναγκαία η συνεχή της χρήση σε ανάλογες περιστάσεις και περιβάλλοντα επικοινωνίας. Βέβαια, εδώ οφείλουμε να υπογραμμίσουμε πως η επιλογή της ελληνικής έναντι της ρομανικής δεν βασίζεται σε συνειδητή επιλογή του γλωσσικού κώδικα, αλλά στην ανάγκη για επικοινωνία με τα εκτός οικισμού υποκείμενα που δεν γνωρίζουν την ρομανική. Η υπεροχή λοιπόν της ελληνικής στο σημείο αυτό θα μπορούσε να αμφισβητηθεί, καθώς δεν πρόκειται για μία επιλογή βασισμένη σε προτιμήσεις αλλά για μία επιλογή βασισμένη σε πραγματικές, αντικειμενικές ανάγκες.

Οι στάσεις τους, όμως, μπορούν να σκιαγραφηθούν ακόμη πιο ξεκάθαρα μέσα από τις απόψεις τους εκείνες, που φαίνεται να προσδίδουν λιγότερο ή περισσότερο κύρος στην μία ή στην άλλη γλώσσα. Εδώ οι ερωτηθέντες δήλωσαν πως, αναφορικά με τη ρομανική, δεν τους προκαλεί αίσθημα σεβασμού η άριστη χρήση της από κάποιον ομιλητή. Ουσιαστικά κάτι τέτοιο τους βρίσκει αδιάφορους. Όσον αφορά όμως στην ελληνική δήλωσαν, και μάλιστα σε μεγάλο ποσοστό, πως το υποκείμενο που τη χειρίζεται σωστά και που τη μιλά άπταιστα τους εμπνέει κύρος και σεβασμό. Το γεγονός λοιπόν πως προσδίδουν περισσότερο κύρος στην ελληνική γλώσσα και στους ομιλητές της, υπογραμμίζει και τη θετική τους στάση απέναντί της.

Τέλος, το αν χρησιμοποιούν τη ρομανική ή την ελληνική μπροστά σε κάποιον που δεν τη γνωρίζει καθόλου ή απλά δεν τη γνωρίζει πολύ καλά, είναι ένα ακόμη στοιχείο που συνθέτει την εικόνα περί των στάσεων των συγκεκριμένων υποκειμένων απέναντι στις δύο γλώσσες. Εδώ, και στις δύο περιπτώσεις τα υποκείμενα υποστήριξαν πως κάτι τέτοιο δεν είναι σωστό. Ωστόσο, αξίζει να σημειώσουμε πως, όσοι υποστήριξαν πως μιλούν ρομανικά μπροστά σε αυτούς που δεν τα γνωρίζουν καλά ή καθόλου, δήλωσαν ότι το κάνουν γιατί, απλά, είτε θέλουν να συνεννοηθούν καλύτερα με τον άλλο Ρομ συνομιλητή/-ες, είτε αυτό που θέλουν να πουν δεν θέλουν να γίνει κατανοητό από όλους. Όσοι όμως απάντησαν πως μιλούν ελληνικά ακόμη και μπροστά σε αυτούς που δεν τα γνωρίζουν καλά ή ακόμη και καθόλου, υποστήριξαν πως κάνουν κάτι τέτοιο γιατί θεωρούν πως ο συνομιλητής τους πρέπει να μάθει την ελληνική. Τα δεδομένα αυτά λοιπόν δείχνουν πως οι Ρομ, ενώ κάποιες φορές επιλέγουν να μιλήσουν τη ρομανική μπροστά σε άτομα που δεν τη γνωρίζουν, ο λόγος που το κάνουν είναι απλά για να μην γίνουν κατανοητοί από όλους ή επειδή δεν μπορούν να εκφραστούν καλά στα ελληνικά, ενώ, όταν επιλέγουν να μιλήσουν ελληνικά μπροστά σε κάποιον που δεν τα γνωρίζει, το κάνουν γιατί θεωρούν πως είναι χρέος του συνομιλητή τους να μάθει τη γλώσσα αυτή. Από το γεγονός αυτό φαίνεται σαφέστατα η θετική τους στάση απέναντι στην ελληνική γλώσσα.

6. Συμπεράσματα-Επίλογος

Μετά τη σύντομη αυτή ποσοτική και ποιοτική ανάλυση των δεδομένων που προέκυψαν από την έρευνά μας, οδηγούμαστε στα παρακάτω συμπεράσματα:

1. Οι Ρομ μιλούν τη ρομανική λίγο συχνότερα από ότι την ελληνική
2. Οι Ρομ θα ήθελαν να γνωρίζουν άριστα τη ρομανική και πολύ καλά την ελληνική
3. Οι Ρομ υποστηρίζουν-με κάποιες εξαιρέσεις- πως όλοι πρέπει να ξέρουν τη ρομανική, ενώ με απόλυτη ομοφωνία υποστηρίζουν πως πρέπει όλοι να ξέρουν την ελληνική γλώσσα.
4. Αυτοί που μιλούν ρομανικά είναι τόσοι όσοι και στο παρελθόν ενώ αυτοί που μιλούν ελληνικά αυξάνονται με την πάροδο του χρόνου
5. Οι Ρομ θεωρούν την ελληνική πολύ όμορφη γλώσσα ενώ για τη ρομανική οι απόψεις δίστανται
6. Οι Ρομ προτιμούν να χρησιμοποιούν τη ρομανική αντί της ελληνικής εντός σπιτιού
7. Οι Ρομ προτιμούν να χρησιμοποιούν την ελληνική αντί της ρομανικής σε χώρους εκτός οικισμού
8. Οι Ρομ προσδίδουν περισσότερο κύρος στην ελληνική, αφού τους ομιλητές που την χρησιμοποιούν ορθά τους σέβονται περισσότερο, κάτι που δεν συμβαίνει στην περίπτωση της ρομανικής
9. Οι Ρομ χρησιμοποιούν τη ρομανική μπροστά σε κάποιους που δεν τη γνωρίζουν επειδή θέλουν να μην γίνουν κατανοητοί από όλους ή επειδή δεν μπορούν να εκφράσουν αυτό που θέλουν στα ελληνικά, ενώ τα ελληνικά τα μιλούν μπροστά σε κάποιους που δεν τα ξέρουν, γιατί απλά θεωρούν πως ο συνομιλητής ή ακροατής πρέπει κάποια στιγμή να μάθει τη γλώσσα αυτή.

Από τα παραπάνω προκύπτει πως, η στάση των Ρομ, τόσο απέναντι στη ρομανική όσο και απέναντι στη ελληνική, είναι πολύ θετική. Τη μεν ρομανική την αγαπούν ως γλώσσα των προγόνων τους, θέλουν να τη διατηρήσουν και να την περάσουν στις επόμενες γενιές, τη δε ελληνική την εισάγουν ολοένα και περισσότερο στην ζωή τους, είτε για λόγους ανάγκης (για τη δουλειά, για επικοινωνία), είτε επειδή τη θεωρούν μία γλώσσα όμορφη αλλά και συνάμα ανώτερη από άποψη κύρους.

Η παρούσα έρευνα- όπως φαίνεται κι από το περιορισμένο, από άποψη δείγματος, εύρος της- έχει ανιχνευτικό χαρακτήρα. Μία ανάλογη μελέτη, σε πιο ευρεία κλίμακα, θα μπορούσε να δώσει σημαντικές πληροφορίες, τόσο όσον αφορά στην γενικότερη τάση περί σταδιακής εξασθένισης ή ακόμα και εξαφάνισης της ρομανικής- που με βάση τις θεωρίες περί γλωσσικού ηγεμονισμού κατατάσσεται στις λεγόμενες ασθενείς γλώσσες- όσο και για την επίδραση που αναμένεται να ασκήσουν οι θετικές ή αρνητικές στάσεις των Ρομ αναφορικά με την εκμάθηση και χρήση της ελληνικής.

Βιβλιογραφία

Ajzen, Icek, Fisbein, Martin (1980). Understanding attitudes and predicting social behavior, Englewood Cliffs, N. J.: Prentice- Hall

Claude, J. (2000). Η έρευνα με ερωτηματολόγιο, (επιμ. και απόδ. στα ελληνικά: Κατερίνα Τζαννόνε- Τζώρτζη), σσ. 50, εκδ. Τυπωθήτω, Γιώργος Δάρδανος, Αθήνα

Freddi G. (1999). *Psicolinguistica, sociolinguistica, glottodidattica; La formazione di base dell' insegnante di lingue e di lettere*, UTET libreria, Torino

Gal, S. 1993. Diversity and contestation in linguistic ideologies: German speakers in Hungary. *Language in Society* 22:337-359.

Labov, W. 1972. *Sociolinguistic Patterns*. Φιλαδέλφεια: University of Pennsylvania Press.

Παρασκευόπουλος, Ι. (1993). *Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας*, σσ.20-37, Αθήνα

Pratkanis, A. R., & Greenwald, A. G. (1989). "A sociocognitive model of attitude structure and function", Στο L. Berkowitz (επιμ.), *Advances in experimental social psychology*, τομ.22, σσ.245-285, New York: Academic Press

Trudgill, P. [1974] 1995. *Sociolinguistics: An Introduction to Language and Society*. Λονδίνο: Penguin Books, σελ. 178-179

Τσοπάνογλου, Α. (2000). *Μεθοδολογία της επιστημονικής έρευνας και εφαρμογές της στην αξιολόγηση της γλωσσικής κατάρτισης*, εκδόσεις ΖΗΤΗ, Θεσσαλονίκη

Tuckman, B. W. (1978). *Conducting Educational Research*, Harcourt Brace Jovanovich, New York

Weinreich, U. [1953] 1974. *Languages in Contact: Findings and Problems*. Ανατύπωση. Publications of the Linguistic Circle of New York 1. Χάγη & Παρίσι: Mouton.

www.tpk.govt.nz/publications/docs/survfull.pdf

www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_b2/thema_pdf.pdf (Λουκάς Δ. Τσιτσιπής)

[1] Βλ. Λουκάς Δ. Τσιτσιπής,

www.komvos.edu.gr/glwssa/odigos/thema_b2/thema_pdf.pdf